

Pims spruitjesnationalisme Dick Pels: De geest van Pim ? Het gedachtegoed van een politieke dandy

Uitgeverij Anthos Euro 21,90

Werd Pim Fortuyn 'gedemoniseerd' door hem te vergelijken met Mussolini, Mussert, Haider, Dewinter en Janmaat? 'Hij behoort zonder twijfel tot deze politieke familie,' schrijft de socioloog Dick Pels in *De geest van Pim*, het gedachtegoed van een politieke dandy, 'maar eerder als een buitenbeentje, een homoseksuele "verloren zoon" die zich tijdens de familiereünie door zijn dandy-achtige exuberantie zowel geliefd als onmogelijk maakt (misschien was het wel daarom dat hij zich zó fel verzette tegen elke suggestie van verwantschap).' Die vergelijkingen waren volgens Pels alleen al gerechtvaardigd om aan te geven op welke punten Fortuyn van deze geestverwanten verschilde. En overigens was de haatzaaklucht strijdig met de gehele intellectuele geschiedenis van Pim zelf. In zijn proefschrift legde hij namelijk al de wortels van de Nederlandse verzorgingsstaat in de Duitse bezetting bloot: het nationaal-socialisme was óók socialistisch, al vatten sommigen dat op als demonisering van Drees. Fortuyn vond, evenals Jacques de Kadt, over wie Pels eerder een intellectuele biografie schreef, dat nationaal-socialisme en fascisme serieus genomen moesten worden omdat ze beide ook, zij het wellicht rotte, vruchten van de Verlichting zijn.

'Het gedachtegoed van Pim' is uit en te na aangeroepen, opgehemeld en heilig verklaard zonder dat ooit duidelijk werd wat het eigenlijk inhield. Pels was hoogleraar in Londen en niet in Nederland ten tijde van de fabuleuze opkomst van het fenomeen Fortuyn. Uit de verte ergerde hij zich over de gemakzuchtige arrogantie waarmee Nederlandse intellectuelen als Bart Tromp (bijvoorbeeld in *Het Parool* vlak na de moord op Pim) de man wegzetten als charlatan, praatjesmaker en leeghoofd. Hij begon de ontwikkeling van Fortuyns opvattingen systematisch te onderzoeken.

Fortuynisten die het boek gretig opslaan, zullen vreemd opkijken. Voor hen was Pim immers de man die klip en klaar zei waar alles precies op stond. Geen ingewikkeld gelul. Pels schetst hem echter als een man van intellectuele paradoxen, verrassende breuken en schijnbare innerlijke tegenspraak. Je moet er behoorlijk de kop bijhouden om het allemaal te volgen, temeer daar de schrijver neigt tot uitvoerigheid. De Fortuynist zal het boek spoedig schouderophalend terzijde leggen. Pels kende Fortuyn uit het Groningse academische milieu van de jaren tachtig. Met een zekere koketterie vertelt hij hoe Pim hem in het café probeerde te versieren en gebelgd huiswaarts ging als dat weer niet gelukt was. Pels wist dus dat Fortuyns marxisme veel meer was dan de modieuze flirt van die dagen en pluist zijn bijdrage aan de toenmalige marxistische debatten uit. Hij maakt ook aannemelijk dat Pim in sommige opzichten altijd marxist is gebleven: in zijn hang naar tweedelingen, zijn geloof aan 'de maakbaarheid' van de samenleving en de betekenis van ideologie en vooral in zijn opkomen voor 'de buitenstaanders'. Komt hij aanvankelijk op voor het proletariaat dat wordt buitengesloten door het kapitalisme, later maakt hij zich tot spreekbuis van degenen die worden buitengesloten door de politieke elite van Paars: zijn monsterverbond van eigen makelij tussen nieuwe rijken en bewoners van achterstandswijken. Daarmee vergrootte hij zijn eigen buitenstaanderschap uit en dat is misschien het unieke in Pims denken: het was steeds de politieke vertaling van zijn individuele kenmerken. Als wetenschappelijk ambtenaar is hij de marxist en verwacht hij het heil van de staat, als intellectueel ondernemer is hij de voorvechter van de vrije jongens en bepleit hij een maatschappij 'zonder ambtenaren'. En zo paste hij wonderwel in een ontwikkeling waarbij het persoonlijke politiek is geworden. De politiek was voor hem het theater van zijn eigen leven en zijn publiek genoot van hem. Pels analyseert Fortuyn als 'een januskop', met een zowel links als rechts gezicht. Enerzijds is hij de ultrademocraat, die een gesloten, zelfgenoegzame elite aanvalt en door een rechtstreekse democratisering wil wegvagen, radicaler dan Van Mierlo en voorstander van het vrije, onverschrokken debat. Tegelijk is hij ook 'een volksnationalist', voor wie 'het volk' als één man uit één mond spreekt, de zijne name

lijk, en in dat opzicht komt hij dicht bij Mussolini en Mussert. Het is een schijnbare tegenstelling die hoort bij het moderne populisme en die Pels verzoent in het hoefijzermodel: links en rechts zijn niet de uiteinden van een rechte lijn, maar van een hoefijzer, waarvan de uiteinden naar elkaar toe neigen.

De schrijver maakt er geen geheim van dat hij meer gecharmeerd is van Fortuyn als socialist en radicale democraat dan als volksnationalist. Die laatste tendens typeert hij kleinerend als 'spruitjesnationalisme', deels geboren uit het onvermogen van de hoofdpersoon zich in vreemde talen uit te drukken. Niettemin is ook Pels kennelijk betoverd door Fortuyn, in de eerste plaats omdat hij behoort tot 'de politieke bohème', vrijbuiters in de forten van macht en ideologie. In de tweede plaats omdat hij als eerste in Nederland de politiek helemaal losmaakte van het partijwezen. Pels doet namelijk onderzoek naar de cultuur van celebrity en het is inderdaad fascinerend hoe Fortuyn nog voordat Idols de televisie veroverde als idool de politiek wist te veroveren. Dat lukte hem door wie hij was én door wat hij vond? hetgeen, zie boven, volkomen samenviel. Pels komt de eer toe dit Pim-complex als eerste geanalyseerd te hebben, en het enige bezwaar is dat hij soms van geen ophouden weet. Het gekke is volgens hem dat hij dit nooit ondernomen had als Pim niet was vermoord: zo bijzonder is diens gedachtegoed nu ook weer niet. Door het schot van Volkert van der G. weergalmt de magie ervan nog steeds. En, besluit Pels: 'Ondanks alle hype en hysterie, alle geschmier en geposeer, alle massaverering en massaverdriet, levert het spectaculaire, onnavolgbare fenomeen-Fortuyn een blijvende inspiratie voor deze vorm van politiek individualisme.'

JOHN JANSEN VAN GALEN

Pim Fortuyn, 2001 FOTO BERT NIENHUIS